

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента

Варенко Тетяни Костянтинівни

на дисертацію Золотарьової Олени В'ячеславівни

«Формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі виховної роботи вищого технічного навчального закладу», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності

13.00.07 – теорія і методика виховання

У світлі сьогодення питання формування ціннісних орієнтацій у процесі виховання академічної молоді в умовах часткового занепаду моральних ідеалів у скрутні для суспільства часи на фоні кризових явищ не втрачає актуальності не лише для нашої держави, але й для решти країн світу. З огляду на історичний досвід людства й зокрема європейських народів у подоланні цивілізаційних викликів, авторка дисертації цілком слушно зазначає, що проблема цінностей у широкому значенні ставала актуальною в періоди знецінення культурної традиції та дискредитації ідеологічних засад суспільства, а останні десятиліття ХХ ст. характеризуються тотальною «переоцінкою цінностей», що, своєю чергою, є відображенням кризи західного типу суспільного буття та культури. Тому авторка дослідження вважає, що сьогодні саме загальнолюдські цінності повинні стати пріоритетом саморозвитку студентської молоді, а це, на її думку, передбачає гуманістичну переорієнтацію вищої освіти за структурою і за змістом.

Актуальність проблематики дослідження посилюється наявністю низки виявлених авторкою в процесі ознайомлення з результатами теоретичних напрацювань учених і практичним досвідом роботи вищих технічних навчальних закладів суперечностей, зокрема між потребою освіти в науково-методичному обґрунтуванні умов формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі виховної роботи вищого технічного навчального закладу та їхньою недостатньою розробленістю в педагогічній науці. Водночас пошук дієвих

механізмів виховання ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців технічної сфери актуалізується відповідно до нормативних документів загальнодержавного рівня, зокрема Закону України «Про вищу освіту» та Національної стратегії розвитку освіти України на період 2011 – 2021 рр.

Авторка дослідження зазначає, що у сучасній філософській, психологічній та педагогічній науках проблеми цінностей, формування ціннісних орієнтацій посідають чільне місце, при цьому цінності в працях багатьох учених розглядаються як підґрунтя особистісного розвитку людини, проте формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі виховної роботи вищого технічного навчального закладу окремо не розглядалося, тому наукова новизна отриманих авторкою дослідження результатів полягає зокрема у тому, що нею вперше визначено педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі виховної роботи вищих технічних навчальних закладів.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» у межах наукової теми «Гуманізація навчально-виховного процесу» (державний реєстраційний номер 0114U001251). Тему затверджено Вченою радою ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 5 від 31 січня 2008 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої Ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 3 від 25 березня 2008 р.)

Дослідження авторки побудоване на гіпотезі, що ефективність формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі виховної роботи вищого технічного навчального закладу суттєво підвищиться за педагогічних умов формування суб'єктності особистісної ціннісної життєдіяльності студентської молоді, створення аксіологічного виховного простору вищого технічного навчального закладу, використання активних, інноваційних

методів виховання для включення студентів у процес інтеріоризації цінностей та збагачення своєї аксіосфери.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі виховної роботи вищого технічного навчального закладу.

Відповідно, завдання дослідження включають визначення на основі аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури ступеня дослідженості проблеми, розкриття сутності й структури ціннісних орієнтацій студентів вищих технічних навчальних закладів та особливостей їх формування, визначення критеріїв та показників формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі виховної роботи вищого технічного навчального закладу та операційно-педагогічних засобів діагностики їхньої ефективності, а також теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі виховної роботи вищого технічного навчального закладу.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять філософські положення про єдність теорії та практики, взаємозв'язок і взаємозумовленість об'єктивних і суб'єктивних чинників у формуванні особистості; теоретико-методологічні засади інтеграції у навчання та виховання; положення аксіологічного, суб'єктно-діяльнісного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного підходів; психологічні та педагогічні концепції саморозвитку особистості; сучасні підходи до виховної роботи; наукові положення про: психолого-педагогічні засади «Я-концепції», діалог культур в освітньому просторі, інноваційність як принцип нового педагогічного мислення.

Важливо відзначити, що дослідження проводилося протягом періоду 2008 – 2015 рр. у три послідовні, взаємопов'язані етапи, і під час роботи над

дисертацією авторкою з метою якомога ширшого охоплення діапазону наукових поглядів стосовно досліджуваної проблематики було використано 445 вітчизняних й іноземних джерел, завдяки чому в результаті текст дисертації вийшов інтелектуально й естетично багатим на доцільні цитати й посилання, що вказує на фундаментальність, ґрунтовність і глибину наукової роботи авторки дисертації, а також підкреслює її шанобливе ставлення до колег і повагу до принципів наукової етики.

Наукові положення й методичні матеріали дослідження було впроваджено у навчально-виховний процес Донбаської державної машинобудівної академії, ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків), Красноармійського індустріального інституту ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», що свідчить про практичну значущість результатів проведеного дослідження.

Варто також відзначити, що результати дослідження пройшли широку апробацію, зокрема основні положення й результати дослідження були обговорені на засіданнях кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» та оприлюднені на 11 міжнародних наукових і науково-практичних конференціях. Крім того, основні результати дослідження відображено у 18 публікаціях, з яких 6 – у провідних наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні, 11 – у збірниках матеріалів міжнародних наукових конференцій.

Структурна й логічна архітектура дисертаційного дослідження характеризуються раціональною послідовністю побудови й викладення змісту та повною мірою відповідають поставленій меті й завданням дослідження.

Перший розділ присвячений детальному висвітленню теоретичних основ формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі виховної роботи ВНЗ.

Він складається з трьох підрозділів, у яких авторкою дослідження зазначено, що фундаментальним підґрунтям дослідження є теорія цінностей і філософське вчення аксіологія, у зв'язку з чим авторкою проведено докладний історично-ретроспективний аналіз розвитку філософії як науки й аналіз категорії «цінності» у філософських і психологічних дослідженнях; проаналізовано різноманітні наукові підходи до проблеми цінностей та ціннісних орієнтацій; висвітлено результати теоретичного аналізу наукової літератури з дослідження суті понять «цінності» та «ціннісні орієнтації»; зроблено висновки щодо змісту, сутності й структури цінностей, ціннісних орієнтацій, а також можливостей їхнього впливу на життєвий вибір і розвиток особистості; на основі аналізу сучасної психолого-педагогічної думки авторкою репрезентовано проблему формування ціннісних орієнтацій студентів ВТНЗ в межах аксіологічного, суб'єктно-діяльнісного, особистісно-орієнтованого й компетентісного підходів; уточнено контекст педагогічного аспекту цінностей і ціннісних орієнтацій, розкрито суть поняття й структуру процесу інтеріоризації цінностей, узагальнено основні визначення ціннісних орієнтацій у сучасних педагогічних дослідженнях; проаналізовано спосіб розкриття структури, функцій, компонентів, механізмів ціннісних орієнтацій у сучасній педагогічній науці; авторкою визначено поняття «формування ціннісних орієнтацій студентів ВТНЗ»; визначено функції ціннісних орієнтацій і виділено особливості їх формування у студентів ВТНЗ; визначено структурні складники (компоненти) сформованості ціннісних орієнтацій студентів ВТНЗ, а також представлено механізм формування ціннісних орієнтацій майбутніх інженерів.

Другий розділ присвячений експериментальній перевірці педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі виховної роботи ВТНЗ. Він складається з чотирьох підрозділів, у яких авторкою дослідження було проведено масштабний педагогічний експеримент на базі чотирьох ВТНЗ за участю 640 студентів; на констатувальному етапі експерименту авторкою була проведена діагностика сформованості ціннісних орієнтацій

студентів ВТНЗ, при цьому було проаналізовано чинники, які впливають на формування ціннісних орієнтацій особистості, вироблено критерії й показники сформованості ціннісних орієнтацій студентів ВТНЗ і визначено рівні сформованості ціннісних орієнтацій студентів ВТНЗ; результати діагностики унаочнено у формі таблиць і діаграм; на основі результатів констатувального етапу й з урахуванням сутності, структури й особливостей формування ціннісних орієнтацій студентів ВТНЗ авторкою було визначено й змістовно обґрунтовано три педагогічні умови, які забезпечують ефективність формування ціннісних орієнтацій студентів ВТНЗ: суб'єктність особистісної ціннісної життєдіяльності, створення аксіологічного виховного простору технічного університету і використання активних, інноваційних методів виховання для включення студентів у процес інтеріоризації цінностей та збагачення своєї аксіосфери; ці педагогічні умови було експериментально впроваджено на формувальному етапі експерименту тривалістю чотири роки; на контрольному етапі було проаналізовано результати експерименту на основі порівняння показників експериментальної й контрольної груп до та після експерименту, виявлено значну висхідну динаміку рівнів ціннісних орієнтацій студентів ВТНЗ; результати унаочнено у формі таблиць і діаграм.

Результати проведеного дослідження підтвердили гіпотезу дослідження й засвідчили ефективність розв'язання завдань дослідження. Зокрема, за результатами експериментального дослідження авторкою зроблено висновок про педагогічну доцільність розроблених педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій студентів ВТНЗ у процесі виховної роботи. Висновки дисертаційної роботи ґрунтовні, аргументовані й відповідають результатам дослідження.

Загалом позитивно оцінюючи виконану дисертаційну роботу, зокрема вважаю за доцільне висловити деякі зауваження рекомендаційного характеру:

1) Під час аналізу стану вивчення досліджуваної проблеми авторці слід було також ознайомитися з дисертаціями авторів, які теж досліджували аксіологічну складову процесу виховання та її формування у ВНЗ, й уточнити, чим дослідження авторки доповнює та/або відрізняється від них.

2) У дисертації недостатньо визначено поняття «аксіосфера», також недостатньо визначено умови вживання й семантичну тотожність або нетотожність термінів «аксіологічний» та «ціннісний». У разі паралельного використання обох термінів у тексті дисертації авторці слід зазначити своє розуміння та смислові відмінності цих понять, або ж уніфікувати їх використання, якщо вони вважаються тотожними.

3) З одного боку, авторка дисертації говорить про «прагнення вищої школи України долучитися до зарубіжного освітнього процесу» та «необхідність підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів як морально розвинених, соціально активних і творчих особистостей, здатних до постійного духовного оновлення, зорієнтованих на цінності світової й національної культури», а з іншого боку, в роботі відсутній аналіз та опис практик виховання ціннісних орієнтацій, наприклад, у європейських та/або американських ВНЗ. У дисертації не висвітлено способи вирішення зарубіжними ВНЗ проблеми формування ціннісних орієнтацій у своїх студентів і не вказано ступінь їхньої уваги до розвитку таких орієнтацій.

4) Було б краще, якби механізм формування ціннісних орієнтацій майбутніх інженерів було унаочнено в авторефераті у вигляді схеми.

Висловлені зауваження жодним чином не применшують теоретичної значущості, практичної цінності й наукової вагомості дисертаційної роботи, а лише підкреслюють можливості її вдосконалення й розвитку в майбутніх наукових пошуках дослідниці.

На підставі вищевикладеного зроблено висновок про те, що дисертаційна робота на тему «Формування ціннісних орієнтацій студентів у

процесі виховної роботи вищого технічного навчального закладу» повністю відповідає пп. 9, 11-15 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами від 19.08.2015 р., Постанова Кабінету Міністрів України № 656) щодо написання дисертацій, а її авторка, Золотарьова Олена В'ячеславівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія та методика виховання.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології,
заступник декана з методичної та інноваційної
роботи факультету іноземних мов
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

Т. К. Варенко

Т. К. Варенко
Анатолій Сергій

